

UNAPREĐENJE ULOGE JAVNIH SLUŽBI ZA ZAPOŠLJAVANJE NA TRŽIŠTU RADA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

UVOD

Tržište rada u osnovi predstavlja razmjenu rada između zainteresovanih subjekata u određenom prostoru ili nivou i na njemu se susreću ponuda i potražnja rada, odnosno radne snage. Na području Federacije Bosne i Hercegovine djeluju Federalni zavod za zapošljavanje i deset kantonalnih službi za zapošljavanje (79 općinskih biroa za zapošljavanje) koji, u skladu sa svojim nadležnostima i funkcijama, treba da imaju bitnu ulogu u odvijanju procesa na tržištu rada.

Osnovi cilj javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH jeste provoditi utvrđenu politiku zapošljavanja radi povećanja efikasnosti tržišta rada, kroz kreiranje i realizaciju programa i mjera aktivne politike zapošljavanja, te obezbjeđivanje odgovarajuće materijalne i socijalne sigurnosti nezaposlenim osobama.

S obzirom na stanje na tržištu rada nastalo dijelom kao posljedica ekonomske krize, javne službe za zapošljavanje opterećene socijalnim davanjima, nisu u stanju u potrebnom kapacitetu odgovoriti svojoj funkciji posredovanja u zapošljavanju i podizanju nivoa stručnih znanja i kompetencija nezaposlenih osoba u skladu sa potrebama tržišta rada.

Pored usložnjene socioekonomske situacije u Bosni i Hercegovini, koja značajno utiče i na stanje na tržištu rada, odnosno otvaranje novih radnih mjesta i ukupni ekonomski napredak, otežavajuću okolnost za efikasno djelovanje javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH i dostizanje kvalitetnijeg učinka predstavlja povećana prijava osoba na evidenciju nezaposlenih zbog sticanja određenih socijalnih prava.

Radi poboljšanja stanja na tržištu rada potrebno je sagledati sve reformske procese, a posebno one koji su fokusirani na razvoj privrede, poduzetništva i obrazovnih institucijama (naročito srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih), kao i jačanje kapaciteta javnih službi za zapošljavanje.

Upoređujući broj zaposlenika javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH koji direktno rade sa nezaposlenim osobama proizlazi da jedan zaposlenik u prosjeku radi sa oko 1.500 nezaposlenih osoba, dok u javnim službama za zapošljavanje članica Evropske unije jedan zaposlenik radi sa 16 do maksimalno 300 nezaposlenih osoba.

Znatan je broj osoba koje se na evidenciju nezaposlenih prijavljuju prvenstveno da bi ostvarile određena prava iz oblasti socijalne zaštite, čime se stvara nerealna slika o kretanjima na tržištu rada, odnosno o broju nezaposlenih. Kada se pored toga uzme u obzir da javne službe za zapošljavanje oko 70% raspoloživih finansijskih sredstava izdvajaju za materijalnu i socijalnu sigurnost nezaposlenih osoba dobija se prava slika o tome u kakvom položaju se nalaze i u kojoj mjeri im je sužen prostor za provođenje mjera zapošljavanja.

Evidentan je nesrazmjer potreba i mogućnosti javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH, te je potrebno osnažiti njihovu ulogu na tržištu rada kako bi do izražaja došla njihova razvojna funkcija.

TRŽIŠTE RADA U BOSNI I HERCEGOVINI

Tržište rada definišu ponuda i potražnja radne snage, odnosno radnih mjesta, i potrebno je da bude regulisano i organizovano. U Bosni i Hercegovini tržište rada je opterećeno brojnim problemima i još uvijek je iscjepkano, što je, između ostalog, rezultat društveno-političkog uređenja države.

Funkcionisanje tržišta rada na cjelovitom prostoru i ujednačavanje zakonske regulative u Bosni i Hercegovini jedan je od preduvjeta uravnoteženja ponude i potražnje radne snage, osnovnih indikatora tržišta rada, gdje se podrazumijeva sloboda kretanja osoba koje traže posao, sloboda u izboru radnika i poslodavca, pravo na zaposlenje, sprečavanje ilegalnog zapošljavanja itd.

U Bosni i Hercegovini, samim tim i u Federaciji BiH, evidentna je strukturna neravnoteža na tržištu rada manifestovana kroz neusklađenost ponude i potražnje za radnom snagom u pogledu zanimanja, obrazovanja, kvalifikacija ili regionalnog rasporeda. Obrazovni sistem nije efikasno povezan sa tržištem rada i potrebno ga je unaprijediti i u određenim segmentima prilagoditi potrebama privrede.

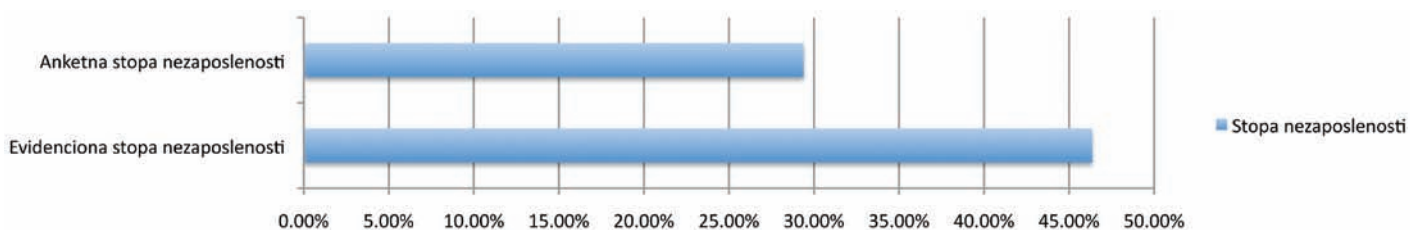
Rad na crno i dalje ostaje objektivni problem, koji, pored razvoja neloyalne konkurencije među poslodavcima i nepoštivanja finansijske discipline, utiče i na realno sagledavanje stope nezaposlenosti. Veliki je broj osoba koje su ostale bez posla zbog različitih okolnosti, a čiji radno-pravni status još nije riješen, kao i osoba koje se prijavljuju na evidenciju nezaposlenih po prestanku radnog odnosa zbog proglašenja tehnološkog viška.

Stopa nezaposlenosti u Federaciji BiH

Prosječan broj nezaposlenih u 2012. godini bio je 377.957 i u odnosu na prosjek 2011. godine (367.515) veći je za 10.442, odnosno 2,84%. Od ukupnog broja nezaposlenih žene čine 51,5%.

Prosječna stopa evidencione nezaposlenosti u Federaciji BiH u 2012. godini iznosila je 46,36%, dok prema Anketi o radnoj snazi u BiH iz 2012. godine iznosi 29,4%.¹ Neovisno o načinu iskazivanja, stopa nezaposlenosti ukazuje na potrebu većeg angažovanja društva u cjelini, kao i svih institucija koje na bilo koji način imaju uticaja na rješavanje ovog problema. Ovakvo stanje zahtijeva reformu tržišta rada i prilagođavanje ovog dijela socijalnog sektora tržišnim uvjetima privređivanja.

STOPA NEZAPOSLENOSTI

Struktura nezaposlenih osoba²

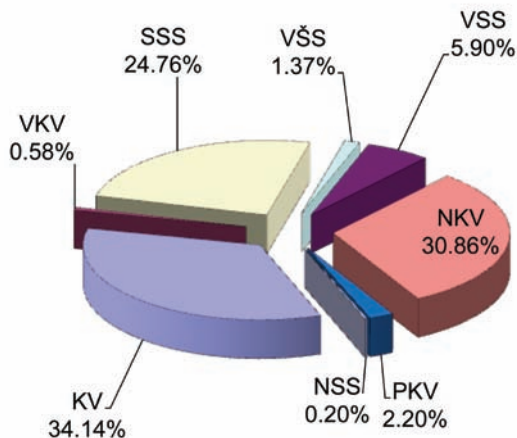
Sadašnja situacija na tržištu rada je usložnjena strukturom nezaposlenih osoba, jer je riječ uglavnom o osobama koje se teže zapošljavaju (dugoročno nezaposleni, osobe bez kvalifikacije ili radnog iskustva, osobe s invaliditetom itd.).

U strukturnim obilježjima nezaposlenosti u Federaciji BiH nema bitnijih promjena u odnosu na prethodne godine. To se i dalje ogleda u:

- velikom broju stručnih osoba koje se nalaze na evidenciji nezaposlenih (249.786),
- velikom broju stručnih osoba koje prvi put traže zaposlenje (106.775) i
- velikom broju nestručnih osoba koje se nalaze na evidenciji nezaposlenih (128.171).

Kada je riječ o starosnoj strukturi nezaposlenih osoba, u 2012. godini najbrojnije su bile osobe dobi između 30 i 49 godina (181.299 ili 47,11%). Također, zabrinjavajući je i stepen mladih nezaposlenih osoba, kojih je u dobnoj skupini od 15 do 29 godina 131.110 ili 34,07%, dok je starijih od 50 godina 72.443 ili 18,82%.

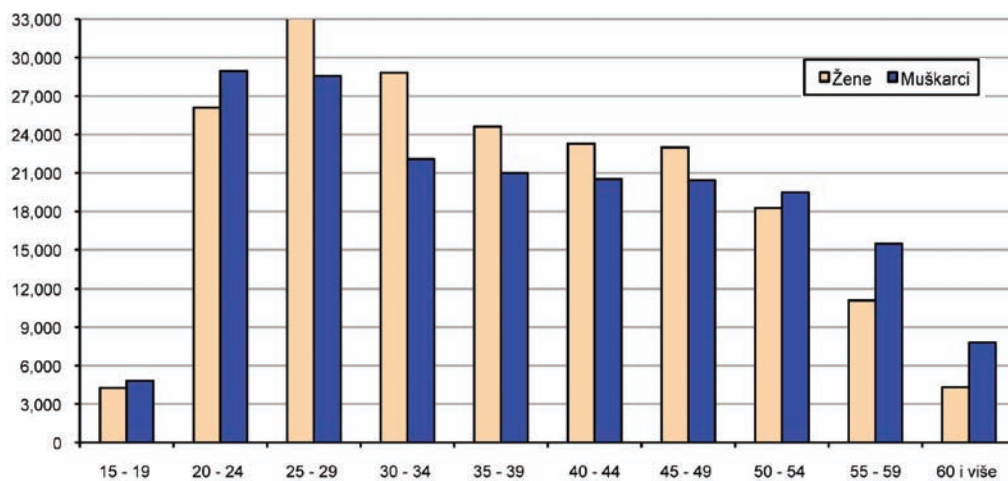
KVALIFIKACIONA STRUKTURA NEZAPOSLENIH LICA

¹ Anкета o radnoj snazi 2012, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo, 2012.

² www.fzzz.ba

NEZAPOSLENE OSOBE PO DOBI I SPOLU

Potražnja za radnom snagom u Federaciji BiH

U 2012. godini 51.766 osoba je zaposleno sa evidencije nezaposlenih, dok su 58.154 osobe prijavljene po prestanku radnog odnosa. Zadovoljena registrovana tražnja za radnicima je bila 30.024 osobe.

Analiza tržišta rada u Federaciji BiH za 2011/2012 godinu³, koju su provele javne službe za zapošljavanje u Federaciji BiH na relevantnom uzorku od 3.000 poslodavaca koji imaju najmanje 10 zaposlenika, pokazuje da:

- najveći broj poslodavaca (27,72%) kao razlog trenutnog nedostatka zaposlenika određenog profila zanimanja navodi nedovoljno potrebnih kvalifikacija, radnog iskustva (18,65%) i poticajnih sredstava (17,68%), te poreznu politiku (16,39%);
- najizraženije nezadovoljstvo poslodavaca odnosi se na nedostatak praktičnog iskustva kandidata (32,47%), kao i na njihovu kvalifikaciju (19,63%);
- poslodavci su u skladu sa svojim planovima uvođenja promjena u tehnologiji i organizaciji rada naveli potrebe za dodatnim osposobljavanjem zaposlenika. Na prvom mjestu je obuka za određene poslove u okviru radnog mjesta (51,79%), te obuka za sticanje posebnih vještina u verificiranoj instituciji (31,73%), što je također povećanje za 3,6% u odnosu na 2010. godinu.

Najviše potreba za novim zapošljavanjem se odnosilo na radnike sa srednjom stručnom spremom trećeg stepena (KV), i to 33,34%.

Prema vrsti pretežne djelatnosti najviše potreba je iskazano u prerađivačkoj industriji 29,15%, zatim u trgovini (18,11%), građevinarstvu (10,74%) i obrazovanju (10,55%).

Zanimanje šivač je u 2012. godini bilo najtraženije zanimanje, nakon čega su slijedili: prodavač, zavarivač, bravar, stolar i ekonomist.

ZAKLJUČNA ZAPAŽANJA:

Budući da su javne službe za zapošljavanje samo karika u lancu faktora koji utiču na tržište rada, neophodno je sinergijsko djelovanje svih relevantnih faktora, čime bi se stvorili uvjeti za društveni i ekonomski razvoj. U tom smislu potrebno je stvaranje povoljne klime za investitore radi otvaranja novih radnih mjesta (porezna politika, obrazovna politika, finansijski poticaji, radno zakonodavstvo). Pokretanjem kapitalnih projekata omogućilo bi se veće zapošljavanje, što bi se odrazilo i na tržište rada.

Nesporno je da je potrebno uložiti velike napore kako bi se u oblasti zapošljavanja načinio pozitivan iskorak, odnosno kako bi se javnim službama za zapošljavanje omogućilo da imaju razvojnu ulogu, kao što je to u zemljama zapadne Evrope, tj. da se njihove aktivnosti primarno odnose na posredovanje, savjetovanje i na projekte pripreme nezaposlenih osoba za potrebe poslodavaca.

Procesi koji očekuju Bosnu i Hercegovinu još jasnije će odrediti pravce djelovanja javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH, naročito u dijelu donošenja i primjene zakonske i podzakonske regulative, te instrumenata i mjera koje direktno mogu pomoći daljim ekonomskim i socijalnim reformama, usklađivanju obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada, razvoju poduzetništva, otvaranju novih radnih mjesta, kao i bržem procesu evropskih integracija Bosne i Hercegovine.

³ Analiza tržišta rada i zapošljavanja u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2011. godini sa procjenama za 2012. godinu, Federalni zavod za zapošljavanje, Sarajevo, 2012.

Stanje i prijedlozi za unapređenje uloge javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH

SADAŠNJE STANJE	PRIJEDLOG ZA UNAPREĐENJE ULOGE JAVNIH SLUŽBI ZA ZAPOSŁJAVANJE
Evidencije nezaposlenih osoba postale su sredstvo za rješavanje socijalnih problema građana (očigledan i neprirodan nesrazmjer između evidencione i anketne stope nezaposlenosti)	Reformisati sistem vođenja evidencija u javnim službama za zapošljavanje u Federaciji BiH – izražavanje realnog broja nezaposlenih osoba. Utvrđiti prihvatljivo rješenje administriranja zdravstvenog osiguranja nezaposlenih osoba. Kontinuirano, sistemski i zajednički sa svim faktorima na tržištu rada provoditi aktivnosti protiv rada na crno.
Neadekvatan informacijski sistem	Izgraditi jedinstveni informacijski sistem javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH koji će omogućiti uparivanje ponude (aktivni tražitelji posla) i potražnje na tržištu radne snage (potrebe i zahtjevi poslodavaca), te dostupnost i raspoloživost relevantnih podataka u oblasti zapošljavanja u Federaciji BiH u realnom vremenu.
Izražena strukturna nezaposlenost (situacija kada obrazovanje i kompetencije radne snage ne odgovaraju očekivanjima i potrebama poslodavaca)	Stvoriti uvjete za efikasniji rad sa aktivnim tražiteljima posla i njihovo stručno osposobljavanje za potrebe tržišta rada. Osigurati učesće socijalnih partnera u politikama tržišta rada i zapošljavanja (ovaj dio se posebno odnosi na uspostavljanje savremenog koncepta obrazovanja odraslih u Federaciji BiH, kako bi javne službe za zapošljavanje mogle provoditi programe stručnog osposobljavanja, prekvalifikacije i dokvalifikacije). Razvijati sisteme za priznavanje dobijenog znanja, prevazići prepreke za profesionalnu i geografsku mobilnost radnika, poticati dobijanje prenosivih kompetencija i kreativnost.
Oslabljena funkcija posredovanja u zapošljavanju zbog povećane prijave na evidenciju nezaposlenih radi sticanja određenih socijalnih prava	Jačati funkciju <u>posredovanja</u> u javnim službama za zapošljavanje u Federaciji BiH uz: <ul style="list-style-type: none"> ▪ primjenu novih tehnologija rada sa nezaposlenim osobama, ▪ uspostavljanje partnerskog odnosa sa poslodavcima.
Nedovoljna usmjernost javnih službi za zapošljavanje na apliciranje za EU fondove	Jačati kapacitete javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH u kontekstu: <ul style="list-style-type: none"> ▪ primjene EU smjernica i preporuka u oblasti zapošljavanja, ▪ apliciranja na EU fondove.
Nedovoljna sredstva za finansiranje mjera aktivne politike zapošljavanja i destimulativna zakonska regulativa za aktivno traženje posla pogoduje radu na crno	Jačati <u>razvojnu</u> funkciju javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH: <ul style="list-style-type: none"> ▪ određivanjem realne stope doprinosa za osiguranje od nezaposlenosti, ▪ povećanjem efektivnosti i efikasnosti mjera aktivne politike zapošljavanja, ▪ prilagođavanjem visine i dužine trajanja novčane naknade za vrijeme nezaposlenosti uvjetima na tržištu rada.

Sažetak

BiH mora početi preuzimati prakse zemalja članica Evropske unije po pitanju uloge javnih službi u zapošljavanju. Takav pristup treba omogućiti efikasnost i efektivnost posredovanja na tržištu rada. Eliminiranje mnogih nelogičnosti u ovoj oblasti dovelo bi do jedne posve drugačije statistike i fokusiranja na realno ostvarive ciljeve u pogledu politika zapošljavanja.

Otežavajuću okolnost za efikasno djelovanje javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH i dostizanje kvalitetnijih učinaka predstavlja povećana prijava osoba na evidenciju nezaposlenih zbog sticanja određenih socijalnih prava. Javnim službama za zapošljavanje se treba omogućiti da imaju razvojnu ulogu, kao što je to u zemljama članicama EU, tj. da se njihove aktivnosti primarno odnose na posredovanje, savjetovanje i na projekte pripreme nezaposlenih osoba za potrebe poslodavaca. Posebno treba jačati kapacitete javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH radi primjene EU smjernica i preporuka u oblasti zapošljavanja te apliciranja na EU fondove.

O VPI BH:

Vanjskopolitička inicijativa BH (VPI BH; www.vpi.ba) je domaća nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 2004. godine u Sarajevu, posvećena promišljanju međunarodnih odnosa i euro-atlanskih integracijskih procesa BiH. Cilj VPI je, pružiti pomoć državnim institucijama pri otkrivanju slabosti i promociji vrijednosti prisutnih u tim procesima, radi povećanja efikasnosti bh. institucija u ispunjavanju predstojećih obaveza.